

Motto na úvod: (a také tak trochu návod k použití)

„MUSÍTE SI TAM PŘECE TY POTŘEBNÉ PROGRAMY SÁM NAINSTALOVAT A NASTAVIT SI TO!“

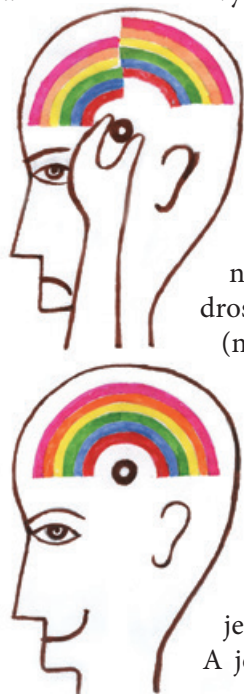
(zaslechnuté zásadní a důrazné připomenutí prodejce elektroniky, kterému si zákazník stěžuje, že mu zakoupená elektronika vůbec, ale vůbec nefunguje).

Tento útržek hovoru mne přivedl k seznání, ke kterému určitě došli i jiní a méně kuriózně, na druhé straně však někdo (a obávám se, že značná část populace) na to pro samý spěch či jiné starosti nepřejde nikdy a vůbec. Jde o to, že lidská mysl, má-li fungovat, a to zejména v podmínkách lidské společnosti současného světa, musí být, žel, stejně jako ona elektronika nejprve *nastavena* a *vybavena* potřebnými programy.

Přeneseme-li se do roviny tohoto podobenství, můžeme se ptát, v čem může toto *nastavení* *mysli* spočívat a co na něm závisí? Půjde již o to, jak bude člověk chápat svoji vlastní existenci – zda jako nelítostný boj se svými lidskými konkurenty, či jako vznešené poslání spolu s ostatními krásnit a vzdělávat tento nám svěřený koutek vesmíru. *Nenastavená* mysl s největší pravděpodobností skončí u toho prvního, což odpovídá živočišné materiální podstatě člověka. *Nastavení* či seřízení člověkovy mysli je v mnoha ohledech podstatně složitěj-

ší, než *nastavení* notebooku či tabletu. Neuspokojivě nastavená či nenastavená mysl se projevuje poruchami komunikace s ostatními jedinci i světem, který daného člověka obklopuje. Tyto poruchy snižují jak kvalitu života daného jedince, tak jeho lidského i přírodního okolí. Lze dokonce mluvit i o tom, že *nenastavená*, pouze nahodile vygenerovanými výchozími daty vybavená mysl svého nositele i lidi

a svět kolem něj přímo ohrožuje, či možná lépe řečeno – tyto *nenastavené* mysli se ohrožují navzájem. Člověk si sám dal hrdý titul *homo sapiens sapiens*. Vtírá se otázka, zda bytosti domnívající se, že se před fatálními následky své vlastní nemoudrosti zachrání šíleným zbrojením (na kterém někdo pěkně vydělává), nejsou spíše než *moudrými* tvory jen nešťastnými tvory, kteří by měli být pod nějakou zodpovědnou a moudrou kuratelou. Tuto současnou situaci lidstva lze vnímat jako tragédii či jako komedii, v čemž je nepochybně zásadní rozdíl. A je dobré si ujasnit, co z toho si

me přibližně tak stopovat původ našich ústředních pojmů, autority a lidských práv. Ona čtyřpramennost ústí v neuvěřitelné divadlo, ve kterém se vlivy a obsahy jednotlivých pramenů vzájemně buď k neúměře umocňují, nebo naopak beze stopy anihilují. Evropský osud je anomálií nejen v tom, že všechny ony čtyři prameny vytvářející neuvěřitelné a navzájem zcela nesouladné kompozice, jsou stále živé, ale i v tom, že většina onoho výchozího myšlenkového bohatství je z hlediska střední a západní Evropy *importem*, jenž pochází z východního a jižního Středomoří, a značnou měrou pochází až z Asie. To, že velká část našich *myšlenkových soustav* prodělala transfer z jednoho kulturního prostředí do druhého (nezřídka přes několik dalších), je již samo o sobě zdrojem nepředstavitelných posunů a mutací. Stačí snad, když jako příklad uvedu, že učení *knížete pokoje* Ježíše z Nazareta se takovou *tichou poštou* dokázalo v Evropě změnit ve svůj naprostý pravý opak, totiž v zuřivý, nemilosrdný válečný pokřik. A tak to celkem vzato dopadlo a dopadá skoro se vším...

Pokusím se nejprve v nejstručnější podobě vylíčit povahu oněch čtyř *programů*, které v místech svého zrození sloužily člověku k výkladu a pochopení světa, a které se posléze v Evropě neuvěřitelně smísily a zkombovaly, ba přímo *zmutovaly*. Pokusím se tyto čtyři výchozí typy nejprve stručně charakterizovat, aby bylo poté možno ukázat, co získaly či ztratily svým

vzájemným propojením a prostupem, a v jak poničené podobě z nich vypadlo to, co by jinak mohlo být krásné a dobré, jako například lidská práva.

Hebrejský způsob vidění světa je religionisticky vzato ve svých prorockých vrcholech univerzalistickým monoteismem. „*Hospodinova je země se vším, co je na ní, svět i ti, kdo na něm sídlí.* (Ž 24, 1) To je šifra pro bytostnou jednotu všeho stvoření, a tím i lidstva, kde je zpochybněna či popřena ona základní dělicí hranice mezi MY a ONI. Toto samo o sobě neodpovídá lidské přirozenosti, která ze své podstaty mnohem spíše tíhne k myšlení kmenovému, případně klanovému či zcela individualizovanému. Je-li v tomto pojetí jsoucna lidstvo deklarováno jako jedna rodina *božích dětí*, odpovídají tomu i kategorie, ve kterých jsou vyjádřeny základní vztahy. Je to důvěra, pomoc, láska, spravedlnost, služba.

Starozákonní podání předkládá novou, lineární koncepci času, ve které po prvotním pádu následuje obrat (vyvolení Abrama) a následně se otevírá výhled k zaslíbením nových a dobrých věcí v budoucnosti. V sekularizované podobě převzala Evropa toto schéma pod pojmem *pokrok*.

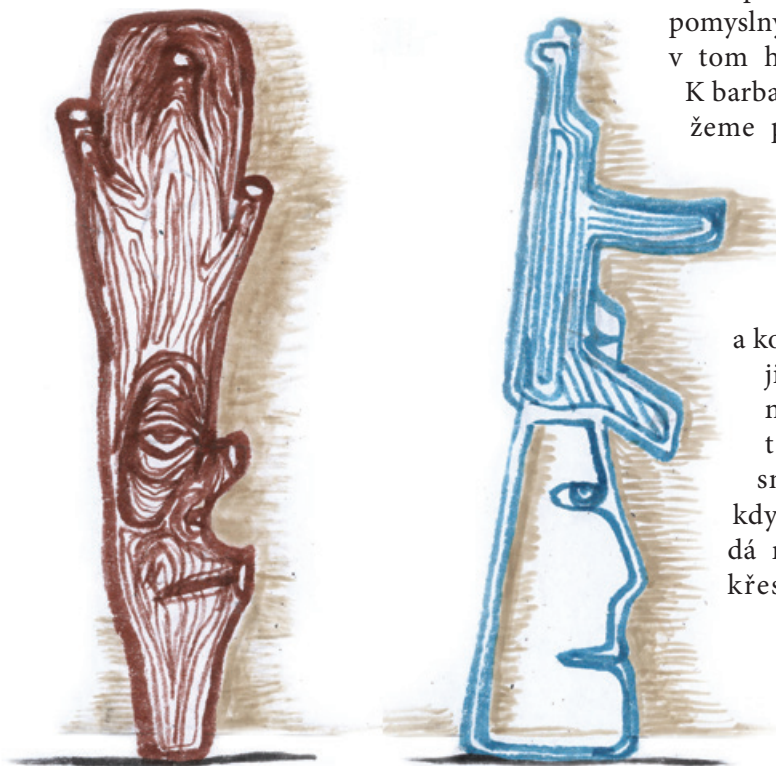
Bez své původní duchovní náplně se i pokrok stává spíše jakousi bezvýhodnou materialistickou a technologickou umanutostí. V Bibli to budoucí nové a dobré totiž závisí na poslušnosti Hospodinu jako Autoritě stojící nade vším. Závisí to i na tom, zda budou ti *silní* střežit a zachovávat spravedlivý prostor pro *sirotka, vdovu a příchozího či hosta*, dnes bychom řekli: pro skupiny sociálně handi-

si vydobyli v tomto smyslu právě Vikingové, ale nebyli naprosto sami, a ani naši slovanští předkové nebyli žádné mírumilovné holubice. Loupež byla v tom-

od té řecké, pojetí, které v sobě možná obsahuje i zvýšený respekt k individuu (ovšemže k patřičně silnému individuu) a individuální iniciativě, která je měřena svou úspěšností a ne nějakými pomyslnými hodnotami, jako v tom hebrejském modelu.

K barbarskému přínosu můžeme přičíst dynamismus

(na rozdíl od orientálního kvietismu) i zvláštní zásvětnou mystiku druidských čar a kouzel. A toto všechno již úplně stačí na pěkné drama, když se to vše dohromady smíchá... a zejména když se k tomu ještě přidá nové náboženství – křesťanství.

to evropském prostředí muže hodnější a důstojnější než nějaké rýpání se v zemi a zbožné trpné čekání na úrodu. Germánské nebe, Walhala, bylo určeno pouze pro bojovníky padlé v boji. Ani tam ovšem nezaháleli a neměli na starosti nějaké krasavice, nýbrž i tam se cvičili v boji pro poslední bitvu a kvérgrify je tak neminuly ani po smrti. Barbarům bývá ovšem připisován i důležitý objev malých veřejných sněmů pod posvátnými stromy, kde svobodní občané mohli promluvit a společně rozhodovat. Má se za to, že zde je kolébka takového pojetí demokracie, které je poněkud odlišné

2 KŘESŤANSTVÍ

2.1 Nová kompozice – židovský prvek

Budiž mi odpuštěno, že na rozdíl od pravověrných náhledů budu křesťanství považovat nikoliv za něco zcela nového a z nebe spadlého, nýbrž, přinejmenším od té fáze, kdy se díky apoštolu Pavlovi šíří po krajinách Malé Asie a Středozeemí, za kompozici dvou, případně tří základních vzorců. Nejzávažnější bude průnik prvku židovského a řeckého, jehož následky se příliš nezamlouvaly již některým současníkům. Představme si nejprve onu židovskou komponentu, aby posuny lépe vynikly. Ježíš z Nazareta byl potulný židovský učitel, jakých napjatá doba římského panství nad Judeou znala mnoho. Tento však navázal na profetickou univerzalistickou linii a k tomu přidal cestu onoho trpícího božího služebníka. Oboje bylo v dané době v Židovstvu ne sice neznámo, ale bylo to dosti nepopulární (připomeneme, že pro ostatní uvažované kultury je *trpící boží služebník* naprostá absurdita, protože boží služebník je přece takřka *ex definitione* vždy vítězný a úspěšný a podle toho se také jasně pozná). Mnohem více popularity bylo možno získat postojem vlastenecky etnocentrickým, dle kterého jednou Adonaj (Hospodin) Židy vyvýší a ostatní národy v čele s Římany konečně po zásluze ztrestá. Ústředním pojmem a Ježíšovým klíčem k pochopení Staré smlouvy s Hospodinem je agapé. Je to méně užívaný řecký výraz pro fenomén, pro nějž je běžně používán český překlad *láska*. Řekové disponovali i dalšími výrazy, kterými byli schopni rozlišit to, co my rozlišit nedokážeme. K tomu sloužily další pojmy, které bývají taktéž přeloženy jako *láska*, ale představovaly její odlišné formy

či aspekty – *eros, filia*.

Výraz *agapé* bylo možno nejvýstižněji přeložit *přejná sounáležitost*. Je v něm obsažena ona starozákonní prorocká univerzalita překračující všechny hranice MY – ONI, a to i ta citlivá hranice, která odděluje člověka od jeho nepřátel. „*Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce, protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.*“ (Mt 5,44) Pojem *agapé* je nejen výkladovým klíčem ke smlouvě Boha s člověkem, ale i klíčem k budoucnosti těch, kteří Ježíše přijmou jako pravdu svého života. Život má v tomto pojetí podobu služby, služby tomuto světu, službu připodobněnou k soli a světlu (srov. Karafiátův obraz Broučků svítících lidem). Je to služba nebezpečná, avšak vznešená, a je korunována odměnou věčného života, jak je to v evangeliích vyjádřeno. Oběť, případně dokonce sebeoběť, je v této soustavě takřka ústředním pojmem. Tento křesťanský koncept má ovšem k *lidským právům*, jak jsou dnes běžně chápána, dosti daleko. Na druhé straně, právě zde je jejich trvalý a pevný kořen – žádný člověk není v této koncepci považován za bezcenného vyvrhele, každý člověk je milované boží stvoření. A v souladu se starozákonní tradicí by i faraon bránící kdysi Hebrejům ve vyjití z Egypta byl viděn jako *boží nástroj*, jenž slouží nakonec čemusi budoucímu dobrému. I politický protivník je v tomto kontextu člověk, kterému patří plná důstojnost lidské bytosti. Lidská práva jsou v Ježíšově

AUTORITA PŘIROZENÁ ČI UMĚLÁ?

Playdoyer pro poněkud z módy vyšlou formu autority

Otištěno ve sborníku:

VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita v edukační a sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-507-6.

ÚVOD A PŘEDBĚŽNÉ POZNÁMKY

Být vyzván k sepsání příspěvku do sborníku s tématem tak velkolepým, to je výzva, která se neodmítá. Zejména ne tehdy, má-li člověk i další dobré a silné motivy se této otázce věnovat. Svěřoval se mně nedávno známý, pedagog na střední škole, že všechno, co potřebuje studentům napsat, jim dává rozmnoženo na papírech. „K čemu máš tabuli?“ ptal jsem se ho. „Tabuli nemám v tomto případě na nic, nemohu si dovolit otočit se k třídě zády.“ Nedlouho poté jsem se ocitl v diskusi, v níž byla řeč právě o těchto situacích. Jiný pedagog v ní vyslovil konstatování, které mně nedává spát, neboť se obávám, že je v něm obsaženo cosi zásadního a alarmujícího. Řekl: „*Mladí lidé neuznávají umělé autority, uznávají pouze autority přirozené.*“ Toto dělení (zejména poněkud zlehčující použitý pojem *umělá autorita*) by člověk stěží našel v odborné literatuře. Je však

zvláštním způsobem autentické tím, že asi tak určitá část naší populace autoritu vnímá a rozlišuje. Při naprostém respektu k zavedenému rozlišování a odlišování autority morální, mocenské, formální, neformální, osobní, tradiční, legální, charismatické, účelové atd. atd. si dovolím zamyslet se nad touto zvláštní dichotomií. V zaslechnutém útržku nebyla podána žádná definice těchto dvou podob či forem autority, pokusím se proto sám nalézt, jak to může být myšleno. Dále mně půjde o to, jaký je vzájemný vztah těchto dvou způsobů existence autority a co je asi příčinou toho, že ta jedna uznávána je, zatímco ona druhá nikoliv. A posléze se pokusím sám sebe zeptat, co z toho všeho vyplývá a co s tím lze dělat.

dlech, tradici a snad i v pozůstatcích pudových regulativů. Respekt k nim nemá ani podobu *poslušnosti*, která předpokládá vědomou volbu, tím méně je spojena s násilím v našem slova smyslu. Vše se děje bez přítomnosti vnímané alternativy, a proto je i život v této říši absolutní nutnosti svým způsobem absolutně svobodný, kdy není potřeba autority ani soudce. Tak to alespoň vidí v zidealizované podobě Hesiodos, Ovidius i Vergilius. Více o tomto *zlatém věku* nemůžeme vědět, protože pamětníků těchto starých zlatých časů již prakticky není.

1.2 Autorita první signální soustavy

V nejranějších podobách autority, jaké se snad mohly vyskytnout již v rodové spopolitosti, lze možná vidět do-

znívání živočišné role *vůdce tlupy*.

Jeho autorita je dána fyzickou silou a z ní vyplývající schopnosti zvítězit v zápase o partnerku či kořist, ale i usměrnit nebo eliminovat jedince, který by se přičil společné vůli v osobě vůdce tlupy zosobněné. Tato schopnost je možná posléze spíše předpokládána a případně i rituálně dokazována a manifestována.

Sotva může být v těchto divokých časech za autoritu považován jedinec slabý a neduživý, protože sama lidská existence je do značné míry založena na oné silové složce lidských schopností.

K rysům této nejranější autority, která je založena na převaze v oblasti bezprostředně vnímatelných kvalit, tedy řekněme k rysům první signální soustavy, lze počítat i životní zkušenosti zaměřené na životně důležité aspekty existence spopolitosti. Jsou to zkušenosti z lovu, stavby příbytku, rozdělování ohně, boje a podobně. Je zcela přirozené, že člověk spontánně následuje či poslouchá spíše někoho, kdo je v těchto činnostech zkušený a úspěšný než toho, který nedostatkem těchto kvalit očekávaný výsledek neslibuje. Někde zde je možno spatřovat původ a počátek autority starších. Autoritou je v této kategorii subjekt, který je nikoliv pouze svou fyzickou zdatností, nýbrž svým vědním schopen vést člověka k úspěchu a splnění tužeb či potřeb v podstatě stále ještě materiální povahy. Dá se říci těch potřeb, o kterých mluví a které řadí do známé pyramidy Maslow, a které leží v její spodní části, tedy těch, které jsou nezbytny k životu v jeho biologickém smyslu.

1.3 Autorita druhé signální soustavy

Rodový náčelník nevyzařuje od jisté vývojové hranice svoji autoritu pouze ve spektru fyzické síly či věkem nabytých znalostí a zkušeností, nýbrž i čímsi, co se považuje za poznávací rys lidské kultury. Tím je existence určité *představy o světě*, přesahující pouhou materiální realitu spopolitosti. Je to svět magie,

dopadne i druhý vyslaný ministr a nezadržitelně se již blíží slavnostní předvedení nových šatů. Tam vše vyvrcholí. Všichni ministři, úředníci i poddaní jásají nad krásou šatů, jenom jedno dítě to výkřikem „Král je nahý!“ naruší. Pohádka bývá běžně chápána v onom prvním plánu jako banalita o zbabělosti a oportunistu těch dospělých a pravdivé statečnosti malého nevinného dítěte. Myslím, že je to poněkud scestné pochopení. Především, o žádnou statečnost nejde. Jedno arabské přísloví praví: „Čerstvě narozené tele se nebojí ani tygra.“ Císařovy šaty, to je jeho vládcovská autorita, která *není vidět*. Ostatně, oblečení, roucha a ornáty byly vždy oním pokusem o zviditelnění autority, ale pod nimi byl člověk stejně nahý a bezbranný jako každý jiný, s nohama sahajícíma pouze po zem. Král představuje autoritu ryze *umě-
lou, virtuální*, autoritu, která je pouhým civilizačním pomyslem. Faraonovi či královští lékaři, sluhové nebo vynášeci nočníků dobře věděli, že král je člověk z masa a kostí, ale jejich moudrost je vede k tomu, že v něm byli schopni a ochotni vidět boha. I sám císař věděl, že je člověk, ale chápal smysl této hry. Však také po onom dětinském výkřiku té dosud divoké neinkulturované bytůstky jde klidně a hrdě dál, protože ví, jak je v pohádce samé řečeno, že nejde o něj, nýbrž o císařství.

Autorita, která je rozhodujícím způsobem k člověku *přidána*, aniž by musela nějak výrazně korespondovat s jeho vlastními lidskými kvalitami a jeho tzv. *přirozenou autoritou*, se postupně v dějinách lidské civilizace stává čímśi neodmyslitelným a nepostradatelným. Ve skupině deseti nebo sta lidí je možno nalézt přirozenou autoritu, člověka, který ty ostatní nějak *převyšuje*. U celků statisícihlavých a větších touto cestou již postupovat nelze. Musí nastoupit *neviditelné šaty*. Přesto vždy budou lidé, kteří budou spíše na úrovni onoho dítěte. *Přidaná* či *umělá* autorita je ovšem pozorovatelná i na jednom ze způsobů, jakými byly v řeckých obcích obsazovány některé úřady. Vedle volby či poradníku to byl i *los*. Byla sice určitá opatření, aby se takto do úřední

funkce nedostal naprosto kdokoliv, ale v zásadě se t e n t o způsob opíral

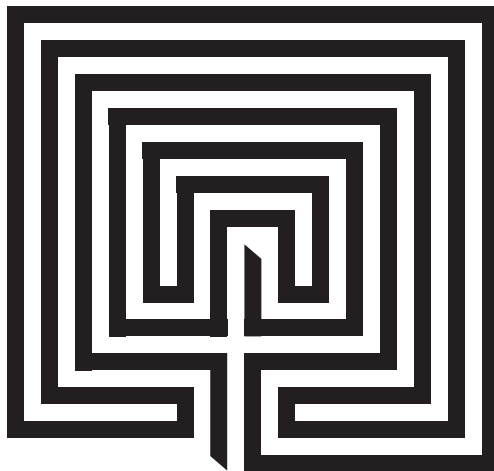
principu, jež zase představuje náboženská víra, zjednávací sankci pro chování sociální, kterážto sankce je vždy nadrozumová a má za úkol zabezpečiti v zápase vývojevém stále podržování zájmů jedinců pod širší zájmy toho delším životem nadaného sociálního organismu, ke kterému náleží.“ Kmenová náboženství přinášejí tento efekt v rámci kmene, královská a státní v rámci říše, univerzalistická by měla být schopna navodit harmonii v rozměru globálním a planetárním. Náboženství není pouze v pozitivistickém smyslu jakousi nejméně dokonalou formou vědění a vědomí, nýbrž *nenahraditelným civilizačním programem*, který uzpůsobuje barbara k šťastnému životu v civilizované společnosti. I náboženství může být barbarské či kultivované, přičemž rozhodující vlastností toho kultivovaného bych viděl být nastavení šťastně prožívaného vyváženého stavu, neakcentujícího jednostranně ani jedince ani celek. Připomenul bych historickou zkušenost, že i univerzalistické náboženství se může zhroutit či být degradováno až na úroveň náboženství velmi primitivního, přímo kmenového, které je spíše posvěceným průmětem zájmů a pocitů nadřazenosti určitého omezeného okruhu lidských bytostí. Viz *Gott mit uns!* ve všech jeho možných historických podobách. K podobě našeho oficiálního křesťanství se nebudu vyjadřovat. Naprosto chápu každého, kdo bude mít u nás a případně i v celé naší kultuře s tezí o nezbytnosti náboženství problém. Kdybych sám nepoznal a neviděl či nepoznal jiný horizont tohoto fenoménu než to, co se jako náboženství v dějinách předvádí, měl bych ho rovněž.

Zcela specifickým civilizačním konceptem je v tomto smyslu náboženství starověkého Izraele prodávající vývoj

od kmenového náboženství k univerzalistickému, které je nejúplněji zdokumentováno a dodnes je v několika podobách přítomno. O tom bude řeč dále.

3.2 Filosofické koncepty štěstí

Filosofické koncepte života, zrozené v několika podobách v kulturním prostředí antických řeckých států, představují ve své podstatě *civilizační program proměny člověka*. Jinak řečeno – finálním produktem filosofického myšlení je člověk, který je na rozdíl od barbara schopen prožívat *eudaimonii* či *euthymii* (oboje vyjadřuje něco, co lze česky opsat přibližně pojmem štěstí) v podmínkách civilizace, kdy člověk v mnoha směrech *není svým pánem* a je na mnoha stranách omezen a dirigován. Nejde o pasivní *smíření se* s něčím – cesta ke štěstí má obvykle aktivní podobu, která je i nějakým způsobem společensky konstruktivní. Je to ctnost, usilování o dobro, uskutečňování toho, co člověk rozumem poznává jako dobré.

To *dobré* ovšem nebude mít jednoduchou podobu požitku a *uspokojení*, řekněme, fyziologického. To je dle Aristotela štěstí

pasoucího se dobytka. Pojem *dobra* je vždy vnímán v rozměrech pospolitosti, *polis*, obce, či dokonce v hranicích takřka kosmopolitně univerzalistických. Dle Aristotela největší potěšení člověku přináší schopnost pochopit a přijmout *nadčasové pravdy*! Člověk se dobře myslí, tedy štěstí, dobírá uplatněním své racionality, která je schopna poznat dobro v jiné podobě, než jak ho vnímá pouhá člověkova tělesnost. Výsledkem je velkodušný, vyrovnaný člověk, přísný k sobě a laskavý k druhým, jenž je schopen altruistického jednání i vůči lidem, se kterými netvoří *klan*, neboť toto všechno, co prospívá pospolitosti, mu přináší potěšení. Další školy, které téma štěstí různým způsobem rozpracovávají, jako epikurejská a stoická, přicházejí i s dalšími akcenty, které jsou civilizačně neméně konstruktivní – je to jednak epikurejské přátelství a osvobození se od nenáležitých strachů a obav, dále stoický heroický a ušlechtilý fatalismus schopný akceptovat určité neměnitelné skutečnosti a okolnosti bytí bez újmy na dobrém pocitu z bytí a bez odstartování běžných agresivních reakcí na stres a frustraci.

Filosofický koncept lidského bytí překonává nejen předcivilizační zdroje štěstí, ale i prožívání štěstí v podobě jeho ustálené personifikace, jakou byla Štětění (Tyché, Fortuna). Ta odpovídá oné nejnižší úrovni chápání, je to ono štěstí ve smyslu šťastné náhody – nezaslouženého, z nebe spadlého obdarování. „*Šťastný je ten, kdo nespolehá na Štětění*“ – tak zní ve zkratce formule vyjadřující onen pře-

chod od primitivního štěstí pasoucího se dobytka ke štěstí filosoficky kultivovanému. Dokonalým symbolem civilizace a též civilizačně kultivovaně pochopené cesty ke štěstí je labyrint. Symbolika labyrintu je v tom, že cesta k cíli není barbarsky přímočará, ale respektuje danosti, které je nutno a možno poznat rozumem. Civilizovaně seřízeným rozumem člověk může akceptovat i Autoritu a přijmout její hlas i tehdy, kdy sám něco z jejích příkazů nechápe (pokud se vám jeví tato teze neakceptovatelná, což je v Česku běžné a takřka autoritami posvěcené, potom netrestejte člověka, který sice kradе či zabíjí, ale upřímně svým rozumem nechápe, co že by na tom bylo špatného). Mimo to, symbol labyrintu ukazuje, že při této filosoficky kultivované pouti za štěstím respektující moudře nezměnitelné či respektu hodné danosti se člověk nezřídká bude jakoby od *svého* štěstí vzdalovat, tedy půjde směrem přesně opačným, než jak by velela jakási barbarská spontánní bezprostřednost. Bohatý je člověk, dokáže-li se zbavit závislosti na majetku, svobodný je, když pozitivně pochopí i to, co ho nějakým způsobem omezuje a nalezne *to, čemu je důstojno sloužit*. Filosoficky šťastný člověk je konstruktivní součástí *polis*, obce, a šířeji i jakéhokoli většího celku. Jeho myšlení odehrává se v rozměrech Univerza, jehož je daný člověk nepatrným subsystémem – tato koncepce dodává životu hrdost i pokoru, svobodu i vědomí zodpovědnosti, pocit štěstí i při dobrém vědomí své konečnosti. Jest toliko

nejslibnější) buď za jedním šťastným nechávají zástup nešťastných, případně vedou ke štěstí vratkému a prchavému, nebo dokonce ani to ne. Minout se v tomto hledání cílem není zdaleka pouze záležitostí (či škodou) onoho bloudícího člověka. Nešťastný, frustrovaný člověk představuje doslova veřejné nebezpečí a ohrožení. Zločinnost a připravenost k agresi v jakémkoliv formátu její realizace jsou důsledky nejběžnější. Druhým důsledkem je, jak uvidíme, nadspotřeba, se všemi dopady na zdroje a životní prostředí.

Čím by mohlo náboženství, konkrétně křesťanství, přispět? Hledání štěstí je skrytým i zjevným cílem každého člověka. Přínos náboženství, respektive křesťanství, je možno ukázat na pozadí toho, k čemu nebo kam může dospět a obvykle také dospěje člověk *beroucí se o své štěstí* jinými cestami.

Možná bude dobré odrazit se od jedné myšlenky J. H. Robinsona, obsažené v jeho díle *Vývoj lidské mysli*. Jeho příspěvkem k nauce o člověku je myslím výstižný a, žel, docela výstižný obraz, dle kterého v každém člověku žijí čtyři odlišné bytosti. Je to *zvíře*, *divoch* (řekněme barbar nebo neolitický lovec) a *dítě*, a teprve jako čtvrtý se vedle nich někdy doslova krčí člověk civilizovaný. Pojetí štěstí u každého z nich bude odlišné, a zejména mezi těmi třemi prvními a tím čtvrtým bude rozdíl propastný. Jde dokonce o to, že *ten civilizovaný* se

od oněch prvních tří liší *právě* tím, že dokáže své štěstí vnímat jinak a bere se o něj jinými cestami. Je několik typů štěstí, jiné je štěstí barbarské, jiné je štěstí civilizované a opět jiné je to, o kterém je řeč v Bibli a které se tam jako žádoucí model nabízí. Tato různá štěstí lze dokonce sestavit do určité stupnice, řekněme s jistou rezervou, dokonalostí.

Jaký byl první *kultivační zásah*? Byla to řecká filosofie, a to jak v postavě Aristotelově, Epikurově či dalších, která postulovala civilizovanou, filosofickou cestu ke štěstí, odlišnou od divošského, případně *polocivilizovaného* modelu. Obrazem onoho spíše předcivilizačního pojetí je personifikace štěstí v osobě Tyché, latinsky Fortuny. Je obvykle vyobrazena jako šarmantní dáma s rohem hojnosti, ze kterého sype dary kolem sebe. Štěstí, které sype kolem sebe, je něco nahodilého, s žádnou člověkovou zásluhou ani povinností nespojeného. Je zákonité, že člověk chtěl záhy tuto nahodilost vyřadit, a ubíral se cestou cíleného úsilí o získání toho,

nač by musel u Fortuny možná dlouho a marně čekat. Jako předpoklad štěstí byly spatřovány majetek a moc, případně sláva, a za nimi šel člověk s jednoduchou přímočarostí. Filosofické civilizované pojetí štěstí spočívá v poznání, že to tak nelze. Toto pojetí štěstí přivádí nutně každého, kdo se takto o své štěstí bere, do potenciálního i reálného konfliktu s ostatními lidmi, příslušníky určité spopolitosti. To ji rozkládá, oslabuje a posléze může přivodit a přivozuje její zánik. Jde o to, že bezohlednou cestou za tímto způsobem štěstí člověk naruší křehké civilizační

